

**ПОГОРСЬКА І. І.,
кандидат політичних
наук,
науковий співробітник**

*Інститут світової
економіки і
міжнародних відносин
НАН України*

У роботі досліджено теоретико-прикладний вимір сучасного терористичного антиамериканізму як форми міжнародно-політичного протистояння планетарному домінуванню США.

Праксеологічне спрямування теоретичних концептів дозволило надати ґрунтовне, реалістичне бачення проблеми. Її адекватне розуміння має сприяти посиленню ефективності системно-стабілізуючих взаємодій у міжнародно-політичному середовищі, насамперед, на дипломатичному рівні.

З огляду на комплементарний характер проблематики, що досліджується, методологічна основа має бути комплексною. Провідним методом обрано метод системного аналізу. Ефективно використані методи: компаративного аналізу, історичної ретроспективи, структурно-функціонального аналізу. Високим ступенем задіяності характеризуються загальнологічні методи: аналізу, синтезу, моделювання. Суттєво корисним бачиться використання можливостей цивілізаційного підходу до аналізу міжнародних систем.

**ТЕРОРИСТИЧНИЙ
АНТИАМЕРИКАНІЗМ:
ТЕОРЕТИКО-
ПРИКЛАДНІ
АСПЕКТИ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

Дана стаття продовжує дослідження автором феномену антиамериканізму в глобальному політичному середовищі¹.

Поступ глобального історичного часу викристалізував нові специфічні форми міжлюдського протистояння. Тим активніше мають бути дослідницькі зусилля науковців, щоб надати у володіння міжнародно-політичного менеджменту вірні оцінкові аналітичні моделі і, тим самим, допомогти виробити ефективний інструментарій подолання стратегічних загроз. У такий спосіб терористична насильницька дія у світовій політиці набуває значення стратегічної загрози стабільності міжнародної системи. Розвиток цієї форми політичного насильства суттєво пов'язаний з феноменом антиамериканізму як наслідком складних соціокультурних міжсистемних взаємодій у глобальному середовищі. Значний кризовий потенціал проявлення терористичного антиамериканізму в практичній площині є очевидним. Тому теоретична актуальність таких досліджень вагомо підкреслена вимогами міжнародно-політичної практики.

Враховуючи високий ступінь актуальності теми є доцільним використання науково-аналітичних напрацювань, що характерні для провідних напрямків сучасної політичної науки.

Особливою інтенсивністю характеризуються розвідки американської та європейської політичних шкіл. Розробки американських дослідників поєднують фундаментальність підходів щодо структурно-функціональних характеристик сучасного тероризму, його методів як форми міжнародно-політичного насильства². Вагоме місце займає класичний дискурс щодо загальнотеоретичної проблематики війни і миру в її силовому розрізі з позицій неореалізму³. З іншого боку, низка науково-аналітичних матеріалів позначена впливом емоційно-суб'єктивного фактору, особливо в контексті оцінок політико-дипломатичної взаємодії Штатів з європейськими і близькосхідними союзниками⁴.

Підходи європейських наукових кіл характеризуються значною різноманітністю, особливо щодо соціокультурних чинників терористичного антиамериканізму⁵. Наприклад, французька школа політичних наук відкриває такі аспекти як внутрішні детермінанти розвитку насильницької політичної дії у близькосхідних суспільствах, проблеми глобальної коекзистенції західного і мусульманського світів на сучасному етапі стратегічні інновації, пов'язані з терором щодо США⁶.

Дослідження терористичного антиамериканізму в теоретико-прикладному вимірі дозволяє означити його новизну дослідження в наступних аспектах:

- у способі постановки проблеми, що дозволяє комплексно характеризувати феномен терористичного антиамериканізму як специфічної форми політичного насильства на міжнародній арені;

- у практичному використанні оригінального методологічного комплексу як основи комплементарного дослідження суто теоретичних і прикладних аспектів даної проблематики;

- у характеристиці міжнародно-політичної системи як складової органічного соціального глобального розвитку, що у формуванні глобального простору і поступі глобального часу виявляє високодиверсифіковані механізми взаємозв'язків, як наприклад, силовий вектор міжнародно-політичних взаємодій;

- в оцінці соціокультурного фактору як чинника різновекторної дії (дестабілізації і гармонізації) у міжнародних відносинах;

- у критичному осягненні особливостей еволюції антиамериканізму в терористичному контексті як фактора впливу на глобалізаційно-стратегічний вимір світової політики.

Характерною рисою діалогу Схід-Захід є сприйняття політичного партнера як представника відповідної цивілізації, що посилює вплив соціокультурної парадигми у міжнародно-політичних дослідженнях. Позитив використання такого дослідницького підходу, на нашу думку, полягає у найширшому розумінні особливостей глобального політичного світу, пізнання якого вимагає дотримання саме культурно-цивілізаційного контексту. За такої ситуації, сукупність провідних рис західної та східної моделі соціополітичного розвитку (що версифіковані міжнародно-політичною практикою) одночасно виявляється властивістю особливих надполітичних систем, що мають власні проекти самодійснення в межах глобального соціокультурного простору. Тому глобальний політичний простір формується як структурно підпорядкований, а рух глобального політичного часу конкретизує в образах реальних політичних культур символічний світ загальноцивілізаційної єдності мікрокосму і макрокосму.

Теоретично конфлікт між західним і східним культурними ареалами планети може бути конструктивний (тобто сприяючий оновленню, поверненню до похідного стану функціонування або переходу на більш високий рівень самоорганізації міжнародно-політичної системи) і деструктивний (тобто такий, що призводить до системної дисфункції).

З огляду на відкритий характер будь-якого соціального середовища міжнародний політичний конфлікт легко може вийти за межі зони виникнення і вплинути на поступ загальносвітової еволюції. Тут звернення до соціокультурного простору політичного діалогу стає особливо корисним. Враховуючи положення, за якими сутнісною рисою представника цивілізації є його спосіб опанування та інтерпретації політичного світу, можна чіткіше зрозуміти сенс та стиль дії політичних акторів як особистостей, здібних до іншого, відмінного за опонента типу політичної творчості. В основу такої творчості лягає саме соціокультурна іден-

тичність. Таким чином, міжнародно-політичний дискурс щодо граничних, потенційно кризових (або конфліктних) ситуацій природно позначений високим функціональним впливом цивілізаційних підвалин, взаємодія яких все більш стає рушійною силою розвитку глобального політичного всесвіту.

Активізація націоналізму і релігійного фундаменталізму всередині культурно-цивілізаційних центрів суттєво позначається на динаміці політичних процесів. Конфліктні імпульси небезпечні для політичних і навіть соціальних основ існують поряд з дієвим фактором поліконфесійного плюралістичного характеру етнокультурних світів. Тож зниження деструктивного потенціалу наслідків міжнародно-політичних взаємодій, яким є терористичний антиамериканізм, неможливе без врахування у практичних політичних рішеннях глобальної коекзистенційної проблематики.

Феномен терористичного антиамериканізму

Антиамериканізм є явищем-відповіддю на спробу глобальної реалізації панамериканської ідеї. Явищем, що притаманне сучасному етапу історії міжнародних відносин більш, ніж за всі часи свого існування, починаючи з оформлення Сполучених Штатів в якості окремої геополітичної потуги. Європейський вектор опору зростанню американської гегемонії понад 200 років тримав першість і тому отримав найбільш ґрунтовне тлумачення – протидія лідерству "нового світу" як здійсненню відмінного бачення світоустрою. Феномен антиамериканізму в Європі формувался як продукт політико-моралістського дискурсу "великих потуг", підґрунтя якого належить сфері політичної психології. Софістично-інтелектуальні пошуки антианглосаксонської спрямованості були переведені в публічний дискурс, де практично всі сили політичного спектру дійшли консенсусу⁴. З об'єднанням європейців цей феномен не лише не втратив сили, але знайшов інший фундамент. При цьому фактор американського "протекторату безпеки" і особливості союзних відносин не змінили стан речей. Значною інновацією сучасності стала глобалізація феномену, вихід антиамериканізму за межі європейського геопростору і набуття ним відмінних за попередні форм функціонування. Якщо змагання всередині західного світу лишається не лише самозахистом, але і відкритим змаганням лідерських амбіцій, то східний світ, породжуючи найбільш жорстку форму антиамериканізму – терористичну, походив саме з позицій збереження ідентичності, сутнісних основ соціокультурного буття. При цьому європейський і східний вектори перестають бути чітко розділеними.

Слід відзначити, що розвиваючись під формою релігійного протисто-

яння, арабський антиамериканізм все більш набуває політичного навантаження. Явна акцентуація на практико-функціональному аспекті (методи і засоби боротьби проти впливу США), принаймні частково, є відзеркаленням неоднозначності стратегічних інтересів держав (лідерів держав) арабського світу.

Ворожість до провідної потуги західної цивілізації використовується як фактор впливу на соціум окремих сил і угруповань, що змагаються на внутріполітичних аренах. Фактичною підвалиною для проявлення насильства як реакції на близькосхідну політику Штатів стало глибоке незадоволення, унормоване внутріполітичними рухами. Тому цілком слушним є твердження американських політологів щодо несправедливості однозначних оцінок зовнішньополітичної дії США як протиарабської⁴. З іншого боку, еволюція цієї дії у якості детермінанти розвитку антиамериканізму в мусульманських країнах також є очевидною. Близькосхідна регіональна стабільність і безпека вже не обмежуються проблемною класикою арабо-ізраїльського конфлікту. Тоді як саме на цьому регіональному просторі продовжується вирішення глобальних завдань стратегічного розвитку.

У 70-80 роках США досягли на Близькому Сході подвійної історичної перемоги – у боротьбі із зростанням впливу СРСР і розповсюдженням моделі "ісламської революції". Однак специфіка втручання до надто відмінного за похідними характеристиками геопростору призвела до того, що американська політика в регіоні отримала зворотну протидію.

Перша історична перемога мала цілком позитивне значення для Америки (фактично нульові втрати, відсутність внутрішнього тиску на виконавчу владу). Була доведена можливість прийнятного використання силових факторів в управлінні міжнародно-політичними процесами. Останні події новітньої історії доводять лише відносну ефективність подібного стилю міжнародно-політичного менеджменту. Використання силових акцій може сприяти не лише кінцевому розв'язанню кризових ситуацій, але і їх консервації чи переходу до нових форм протистояння.

Набуття арабським антиамериканізмом терористичної форми має суттєве значення для планетарної історичної еволюції.

По-перше, терористичні структури займають у системних міжнародно-політичних функціонуваннях місце серед недержавних акторів, посилюючи їх глобальні рольові імперативи, порушуючи функціональну систематику ролі національних держав на світовій арені. Тут мова йде про оновлення системи міжнародних відносин під тиском факторів глобалізації в її елементному розрізі.

По-друге, оптимізація терористичних рухів і протидія їм США прискорює останніх на шляху до реалізації варіанта світової держави, зміни глобальної органіграміки міжнародної системи. Тут фіксується онов-

лення структурних підвалин світової політичної організації, що впливатимуть на структурні основи соціального буття окремого індивіда у процесі руху глобального часу.

По-третє, терористична організація набуває мережевого формату з гнучкою і мобільною схемою контактних взаємодій у глобальному просторі. Тут йдеться про зміну механіки міжнародно-політичних силових інтеракцій. Процеси, спричинені терористичною дією, значною мірою розвиваються поза дезінтегрованими національними рамками. Разом з тим вони константно пов'язані з метою завоювання політичної влади носіями відповідного політичного світогляду.

Концепт інверсії

Сучасні міжнародні відносини і процеси, що відбуваються в їх рамках, можуть бути класифіковані як інверсійні. У терористичному розрізі - процесом, на протязі якого актор переходить до крайніх форм насильства. При цьому стартова релігійна домінанта втрачає первинний сенс і силова дія актора набуває метаполітичного характеру. Тут відбувається комбінування релігії із сучасними технологіями глобальних комунікацій.

Таким чином, чітко фіксується:

- взаємодія, під тиском глобалізації міжнародно-політичного середовища, східної та західної політико-культурних детермінант його розвитку;
- адаптація якісно оновленого сенсу політичної дії з метою її легітимації.

Боротьба проти політики США стає тотальною, що не потребує союзників, не потребує ведення переговорів з супротивником, не потребує просторового обмеження. Тут індивіди втрачають сенс релігійного вірування, більш орієнтуючись у планетарній безмежності на культурно-цивілізаційну самоідентифікацію.

Для дослідження такого складного феномену сьогодні використовується (цілком слушно, на думку автора) два логічних підходи⁶.

I. Логіка "зверху" допомагає відкривати геополітичні цілі держав. Наприклад, аналізуючи причини терористичного антиамериканізму, неможливо ігнорувати й особливості ставлення США до окремих арабомусульманських режимів, роль нафтових інтересів, специфіку дії секретних американських спецслужб у регіоні.

II. Логіка "знизу" дозволяє досягнути соціальні мотиви процесу, на протязі якого відбувається формування і трансформація акторів, що переходять до насильства у сфері міжнародних відносин. Наприклад, особливості соціалізації в рамках моделі, символічно суттєво відмінної від американського суспільства, але включеної в контакт з ним через глобальні взаємодії, мало наслідком не лише розвиток глобального гу-

манітарного діалогу, але і доведення факту, що терористична форма насильства вже не має просторового обмеження. "Новий тероризм" виявився найефективнішим засобом порушення основ соціокультурного бачення США як виняткової потуги.

Довгий час інтерпретація з боку Штатів (у тому числі науковому дискурсі) близькосхідної політичної еволюції відбувалась тільки за логікою "зверху". Статус недоторканого лідера світової спільноти дозволив підтримувати значно диференційовані відносини з арабськими країнами та їх внутріполітичними рухами. Тут вирішувались глобальні історичні завдання без належної уваги до місцевих соціальних реалій і наслідків американського соціокультурного впливу. Таким чином, недостатність врахування логіки "знизу" мала наслідком оцінку політики США арабомусульманським соціумом як антиарабської, тоді як американці її трактують як проарабську³. Зваженою бачиться позиція європейських дослідників: саме амбівалентність американської переваги у глобальному протистоянні віддзеркалила амбівалентність концептуальних підходів. Американське керівництво вважало за можливе інструменталізувати ісламський джихад. Проте, в середині арабського соціуму відбувся перехід від однієї форми джихаду – оборонної, до іншої – антизахідної (антиамериканської). Легітимність насильницької дії інтерпретується через боротьбу проти несправедливості ліберальної мондіалізації, яку уособлює США, і тиску американської масової культури. Вся боротьба "воїнів Аллаха" фактично трактується як захист культурно-цивілізаційних основ існування, що є прикладом реінкарнації класичної дихотомії "добро-зло". Таким чином фіксується подвійна інверсія:

- I. На рівні теоретико-логічних підходів.
- II. На рівні прикладної інтерпретації.

Тероризм як політичне насильство

Сучасний тероризм у міжнародно-політичному контексті має два виміри насильницької дії.

Перший акцентує на сенсі дії, тому є суб'єктивістським творенням війни, стилем нелегітимного насильства, що набуває метаполітичних характеристик.

Другий – на функціональному аспекті, що дозволяє інструменталізувати волю актора задля досягнення політичних цілей.

У такий спосіб тероризм виявляється раціональним творенням інструменталізованої насильницької дії, що має стратегію, адаптовану адекватно цілі. Як політичне насильство тероризм характеризується значною диспропорцією між використаними засобами та їх ефектом, що

довів приклад атаки проти США.

У політологічних дослідженнях відповідно простежуються два підходи: визначення сенсу терористичної дії (наприклад, через релігійний дискурс) і визначення ступеня її раціональності. При цьому більшість науковців прямують шляхом поєднання обох напрямків. Тут слід погодитись з дослідницьким баченням європейських шкіл, за яким картина може бути парадоксальною, але часто справедливою⁶. Раціоналізм акторів (те, як вони здатні обирати сміливі політичні рішення), поєднаний з внутрішніми імперативами, що переходять межі політики.

Тріумф неоліберальної ідеології та вплив глобалізації мали наслідком послаблення довіри до національних держав як до рамок колективного життя. Транснаціональний виклик спричинив розвиток форми політичного насильства, позбавленої прив'язки до норм міждержавної коекзистенції. У такий спосіб тероризм стає формою насильницького політичного тиску як "відповідь" на порушення традиційної логіки реалізації індивідуалізованих життєвих проєктів у політичній сфері.

Терористичні дії, насамперед, пов'язуються з ісламським фактором у його радикальному варіанті. Ідеологічна домінанта ісламських радикалів справила успішну конкуренцію ідеологіям марксизму-ленінізму та націоналізму в справі опоненства гегемоністському поступу американського неолібералізму. Саме така риса радикального ісламу як припустимість необмеженого насильства надає терористичній дії метаполітичного характеру.

Разом з тим власне ісламський тероризм корелює як з логікою внутрішнього виробництва ворожості на сцені спільноти, так і зовнішнього (інтернаціонального), суттєво означеного особливостями регіонального розвитку. Це пояснює факт, що цілі терористичних акторів і територізовані, і детериторізовані одночасно. Тому слід говорити, на нашу думку, не стільки протистояння великих культурних просторів, скільки про їх конкуренцію в глобальному масштабі, де різні культури розвиваються і взаємодіють. Суттєвим чином терористичне насильство пов'язане з особливістю проявлення у культурно-цивілізаційному ракурсі глобального феномену індивідуалізації, з долею індивідів, охоплених почуттям втрати ідентичності в рамках національної спільноти. Такий індивід реально знаходить свій сенс буття або у вестернізації, або навпаки – боротьбі проти символічного джерела зла – Заходу.

Таким чином, слід зафіксувати, що становлення терористичного антиамериканізму як форми політичного насильства суттєво пов'язане з особливостями політико-культурної еволюції мусульманського світу. Разом з тим, терористичні актори діють поза міжнародно-політичних рамок і не є чітко визначеним політичним ансамблем. Проте стиль їх дії є прямим силовим тиском на міжнародно-політичну спільноту.

Антиамериканський джихад

Джихад лишається центральним концептом ісламської доктрини, але поле його імплікацій зазнало суттєвих змін. У соціально-політичному вимірі розділяють джихад наступовий і оборонний джихад. Перший позначений екстравертністю і спрямований на зміцнення стану ісламської спільноти у світі, поширення її впливу на перебіг подій всесвітнього розвитку. Другий фокусує увагу на захисті саме території ісламу від зовнішніх впливів і втручань. Політичні рухи, пов'язані з джихадізмом, ведуть боротьбу за встановлення ісламської держави, яка фундується на шаріаті. Проте в розрізі антиамериканізму джихадізм представив міжнародній спільноті свій осучаснений варіант, що, залишаючись на позиціях оборонного джихаду, поєднує характерні риси обох напрямків. Тут фіксується сполучення внутрішніх оборонних імперативів з їх практичною реалізацією на території супротивника. Відмова від консервації рамками ісламських держав і, навіть, регіональним простором спричинило адаптацію до глобальних правил політичної гри, яких дотримується американська адміністрація. Осучаснення стратегії й тактики супроводжується осучасненням технічної бази ісламських терористичних організацій, що дозволяє класифікувати потенціал їх дії як високий. Крім того, осучаснення зазнала й ідеологічна платформа джихад, а у протистоянні тиску США соціальноконсервативні східні релігії активно використовують дві традиційні ідеологічні течії – ваххабізм і салафізм. Практикою стає привнесення представниками цих течій відповідних ідейно-релігійних елементів у внутрішньополітичний дискурс.

Слід погодитись з думкою французьких вчених про те, що відбулася гібридизація двох течій, продуктом чого стала нова ідеологія – "салафізм-джихадізм"⁵. Така ідеологія змішала закритість абсолютного духу, моральний консерватизм слідування приписам священних текстів, – всі характеристики салафізму з природною даністю джихаду.

Таким чином, сформульована якісно нова ідеологічна підвалина антиамериканізму з чіткою силовою домінантою. Суттєвим елементом стає антиамериканська спрямованість ісламської радикальної дії. Відбувається імітація моделі, що мала місце за часів протистояння перших халіфатів і Візантійської імперії, антиімперський джихад проти США реконструював історичну парадигму ісламу.

У практико-прикладному розрізі він позначений двома історичними етапами: до середини 90-х років ХХ століття і після. Протягом першого етапу терористичні акції були спрямовані не лише проти Сполучених Штатів, а проти Заходу в цілому. На новітньому етапі західний світ конкретизувався, насамперед, в образі Вашингтона. Проте, незважаючи на досягнення ефекту надзвичайної вразливості, терористичний антиа-

риканізм продемонстрував і слабкості. *По-перше*, не відбулося масового підйому мусульман на священну війну проти "невірних". *По-друге*, вплив символічного удару по США мав подвійний характер, бо Штати мали співчуття серед арабського економічного і політичного істеблішменту, що зменшило вплив у регіоні традиційної джихадійської доктрини. *По-третє*, Америка отримала формальний привід прямого втручання в процес історичної еволюції близькосхідного соціуму. Саме завдяки американському фактору ісламський рух лишається поділеним на два напрямки: радикальний і помірний. Стратегічним пріоритетом радикалів є звільнення арабського простору від впливу (протекторату) США. В рамках даного напрямку тероризм знаходить обґрунтування і підтримку. Разом з тим здатність США зупинити або блокувати становлення адекватної політичної моделі диктує практичну неможливість її імплікації (або довгострокового функціонування) в національно-державних рамках. Тому тероризм стає центральним операціоналістським способом радикального захисту ісламської цивілізації.

Силове домінування США та Ізраїлю репрезентує головну дилему арабського світу. З одного боку це своєрідна рівновага терору, з іншого – інструмент тиску. Така конфігурація сприяє закріпленню психологічних стереотипів, легітимації борців за визволення в середині арабського соціуму. Крім того, психологічний тиск уповільнює процес демократизації східних суспільств, де політичні системи тяжіють до консервації влади вузьким колом політичної еліти. Часто еліти, підтриманої на світовій арені Сполученими Штатами.

Таким чином, слід констатувати:

I. Американський фактор реально сприяє оновленню теоретико-ідеологічної платформи ісламського джихаду.

II. Результати його практичного застосування як на власній, так і на території супротивника виявились амбівалентними.

III. Антизахідний (антиамериканський) джихад не став масовою формою протистояння арабо-мусульманського світу західній культурно-цивілізаційній експансії.

Глобалностратегічний зріз терористичного антиамериканізму

Якщо досягнути відносини між силами і просторами, де вони практично прикладаються, світ виявляється одночасно все більш відкритим і все більш різноманітним. Глобальна дифузія соціальних стандартів порядує з інтенсивною динамікою регіонального розвитку. За такої ситуації тероризм є продуктом локальних (регіональних) проблем і загальносвітової опозиції формуванню глобальної американської імперії. За оцінкою Д. Давіда міжнародна топографія і сценографія швидко еволюціонують

у бік послаблення фізичних чи технічних кордонів⁷. Політичні рухи (у тому числі терористичні) розташовані нерівномірно на планетарному просторі. Цей факт торкається всіх головних стратегічних зон, що ускладнює їх контроль з боку міжнародних сил. Відсутність чіткого розмежування між завданнями органів внутрішнього і зовнішнього захисту ускладнює технічну організацію і проведення силових операцій проти дій невеликих мобільних терористичних груп.

Разом з тим великі потуги, насамперед – США, мають засоби одночасно територіальної оборони і сили стратегічного захисту. Але традиційно коливаються між волею втручання в глобальний простір і очікуванням супротивника на кордонах власної національної території⁸. Силі, складно сприйнятні з позицій гуманітаризму, дії Сполучених Штатів на Сході є неоднозначними, питання щодо їх ефективності лишається дискусійним. Проте світ пасивний і надто дерегульований лише уможливорює виникнення конфліктів нового формату і максимізує в рамках такої моделі силовий потенціал міжнародних терористичних організацій. Тому поряд з посиленням кооперації з близькосхідними акторами США, західний світ у цілому має відповідати на стратегічну інновацію терористів власним стратегічним оновленням. Простір захисту первинних національних інтересів розширюється до глобального, що спонукає вписувати стратегічну логіку в іншу конфігурацію – неklasичного міжнародного конфлікту. Практична деактуалізація провідних стратегічних моделей змушує не лише вдосконалити військово-технологічну сторону, але і думати про інші речі, ніж війна. Думати про розвиток міжнародно-політичного менеджменту, кризового управління, гуманітаризації культурно-цивілізаційних взаємодій.

Для Штатів це особливий момент – досягнення власної вразливості інтенсифікувало пошук нової стратегії розвитку в рамках глобалізованого соціуму. Стратегії, яка має зберегти власне американську ідентичність через виведення її на вищий рівень представництва в міжнародно-політичній системі. Для цього організація глобального світоустрою має здійснюватись лише за стратегічною траєкторією, означеною Вашингтоном. Однак принципова слабкість прикладних моделей американської стратегії, що реалізується на Близькому Сході, полягає (як і раніше) у немілітарному аспекті. Практика підтвердила, що світ силових відносин не обмежується фінансовими і технічними показниками. Додатково слід враховувати факт, що технічний прогрес у планетарному масштабі є дуже нерівномірним, тому не може мати однакою характеристику комплексного впливу на розвиток високорозвинених і менш розвинених регіональних спільнот. В останніх сама наявність високих технологій і технічних засобів іноді стає стратегічною проблемою, а не лише засобом її вирішення. Проте, навіть знаходячись під контролем

тих сил, для яких вона є засобом досягнення всезагального блага, техніка не в змозі змінити соціокультурну нішу, у глибині якої формуються терористична протидія, бо її творення відбувається у вимірах іншого порядку. Тому надзвичайно важливим стає вимір політичного партнерства в стратегічній сфері.

Особливим чинником актуальності саме такого підходу полягає в тому, що сучасна стратегія (будь-то мілітарна, дипломатична, економічна, культурна) реалізується через феномен мондіалізації, імпульси якого походять з найбільш багатих країн на чолі з США. Така ситуація сприяє антизахідній (антиамериканській) кристалізації в незахідних регіонах планети. Тому тільки плідне партнерство запобігатиме посиленню політичної опозиції США або, навіть, нової "відповіді" з використанням заборонених засобів. Стратегія дії міжнародних сил проти "терористичної загрози" має стати мультимодульною. Необхідно враховувати, що попри традиційну платформу соціорелігійного консерватизму в політичному розрізі, арабський світ тепер опинився в якісно новій стратегічній ситуації. Довгі часи регіональна стабільність підтримувалась нафтовою рентою. Потік мігрантів до Затоки дозволив компенсувати на індивідуальному рівні фрустрацію в постійній відсутності продуктивних ресурсів і падіння здатності до соціальної мобілізації. До того ж паростки відкритої регіональної економіки, використані лише елітою, змусили і середній клас порушити питання соціального контракту, як і означити принципові відмінності між доктринальним баченням відносин держави і релігії терористичними лідерами і релігійно-політичними елітами близькосхідних держав. Саме підтримка місцевих еліт Штатами стала гарантією проти зовнішньої агресії і суттєвим елементом внутрішньої стабільності деяких прогресивних близькосхідних режимів. Нагальність поступової демократизації у варіанті, що не порушує основи культурно-цивілізаційного розвитку бачиться доцільною.

Така складна справа потребує посилення ролі міжнародних організацій, а також інтенсифікації співпраці Вашингтона з найближчим союзником Брюсселем, враховуючи досвід європейців у веденні гуманітарної міжнародної політики. Окрім спільних глобальних стратегічних орієнтацій у держав західної спільноти є спільне завдання на межі внутрішньої та зовнішньої стратегій розвитку: інтегрування до національних соціумів населення іншокультурного походження з метою кооптації його потенціалу замість втрати (протиставлення) сили, що розвивається у логіці глобалізації. Таким чином, можна констатувати:

I. Еволюція феномену терористичного антиамериканізму продемонструвала високий ступінь зміни характеру і форм стратегічних загроз, долання класичних просторових обмежень і класичних рамок ведення міжнародно-політичного силового дискурсу.

II. Практична специфіка причин і наслідків дії терористичного анти-американізму сприяє модифікації національно-державних (насамперед, американських) і регіональних стратегій розвитку. Розробка стратегічних рішень стає недостатньо адекватною "викликам" часу без врахування відмінностей культурно-цивілізаційних детермінант планетарного соціуму в сукупності внутрішньополітичних і зовнішньополітичних вимірів їх стратегічних імплікацій.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Див., зокрема: Погорська І.І. Париж, Берлін, Вашингтон: трансатлантична вісь компромісів // Дослідження світової політики. Збірник наукових праць ІСЕМВ НАНУ. – К., 2000. – Вип. 10. – С. 37-47; вона ж. Стратегічне партнерство США і Європи в контексті глобальних тенденцій світового розвитку // Дослідження світової політики. Збірник наукових праць ІСЕМВ НАНУ. – К., 2003. – Вип. 25. – С. 118-131.
- ² Див.: Enders W., Parise G. F., Sandler T. A. Times-Series Analysis of Transnational Terrorism // Defense Economics. – 1992. – № 3. – P. 306; Kegley Ch. W. Jr. (ed.) International Terrorism. – New York: St. Martin's Press, 1990.
- ³ Див.: Brook S. Quand l'Amerique rejointraquiemment le monde // Esprit. – 2001. – decembre. – P. 8-14; Mason J. Les divisions americaines face a la guerre // Esprit. – 2002. – janvier. – P. 17-29.
- ⁴ Див.: Roger Ph. L'ennemi americain: Genealogie de l'antiamericanisme francais. - Paris: Seuil, 2002; Rubin B. The Real Roots of Arab Anti-Americanism // Foreign Affairs. – 2002. – November/December: <http://www/foreignaffairs.org/20021101faessay>.
- ⁵ Див.: Blanc F. Ben Laden et l'Amerique. – Paris: Bayard, 2001; Kepel G. Jihad, expansion et declin de l'Islamisme. – Paris: Gallimard, 2000.
- ⁶ Див.: Labeviere R. Les Dollars de la terreur: Les Etat-Unis et les islamistes. – Paris: Crasset, 1999; Leveau R. 11 septembre le monde arabe a la croisee des chemins // Politique etrangere. – 2001. – № 4. – P. 793-799; Wiviorka M. Terrorisme: une rupture historique // Ramses. – 2003. – P. 29-41.
- ⁷ Див.: David D. 11 septembre: premieres lecon strategiques // Politique etrangere. – 2001. – № 4. – P. 765-775.
- ⁸ Див.: Beltran J. Parmentier G. Les Etats-Unis a l'epreuve de la vulnerabilite // Politique etrangere. – 2001. – № 4. – P.777-792.

Надійшла до редакції 06.09.2004